

2 IX 1945 r. powołano w Warszawie **Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”**. W latach 1945–1947 WiN był największą ogólnopolską organizacją niepodległościową działającą w konspiracji. Szacuje się, iż w latach 1945–1946 jej stan liczebny wynosił ok. 20-30 tysięcy ludzi. Powstanie WiN było samodzielną inicjatywą przywódców krajowej konspiracji poakowskiej. Organizacja nie miała charakteru rządowego, choć oczywiście przysyłała do Londynu raporty i utrzymywała z rządem emigracyjnym kontakty kurierskie i korespondencyjne. Nie miała też charakteru wojskowego, lecz cywilny i obywatelski. Celem politycznym WiN było odegranie roli depozytariusza idei niepodległości, doprowadzenie struktur konspiracji ogólnopolskiej do wolnych wyborów (gwarantowanych Polsce na mocy postanowień jałtańskich) i oddanie ich do dyspozycji władz wolnej Polski.

Kolejne Zarządy Główne WiN były w latach 1945–1947 rozbijane przez bezpiekę. Członkowie I Zarządu Głównego na czele z prezesem Janem Rzepeckim zostali aresztowani już w początkach listopada 1945 r. w Łodzi. Na czele wybranego na przełomie 1945 i 1946 r. II Zarządu Głównego stanął dotychczasowy prezes Obszaru Południowego płk. Franciszek Niepokólczycki „Halny”, który też utrzymał centralę organizacji w Małopolsce (sam przebywał głównie na Górnym Śląsku). Kierownictwo WiN początkowo łudziło się, iż w ciągu budzącego wiele nadziei roku 1946 możliwe będzie zalegalizowanie Zrzeszenia. Sfałszowanie przez komunistów wyników referendum zniweczyło nadzieje pokładane w wolnych wyborach.

Dn. 22 X 1946 r. został w Zabrze aresztowany Franciszek Niepokólczycki, od lata 1946 r. praktycznie wyłączony z pracy organizacyjnej z powodu szeroko zakrojonych poszukiwań UB i zastępowany w swych obowiązkach przez prezesa Obszaru Południowego Łukasza Cieplińskiego „Ostrowskiego”. W procesie przywódców II ZG WiN zapadły bardzo surowe wyroki: Niepokólczycki, Tumanowicz, Kaczmarczyk, Ostafin, Bzymek-Strzałkowski, Kot, Langner oraz E. Ralski skazani zostali na karę śmierci. Rozbicie II Zarządu Głównego nie oznaczało rozbicia Zrzeszenia WiN. Jesienią 1946 r. próbę odtworzenia struktury ogólnopolskiej WiN podjął prezes Obszaru Centralnego ppłk Wincenty Kwieciński („Głóg”). Nie zdążył jednak zabezpieczyć nowych struktur, bowiem w grudniu 1946 i styczniu 1947 nastąpiła fala aresztowań. Rozbicie III ZG WiN było fragmentem kampanii terroru przed sfałszowanymi przez komunistów wyborami do sejmu (19 I 1947 r.).

Sukcesy bezpieki i brak reakcji Zachodu na oczywisty fakt fałszerstw wyborczych spowodował upadek nastrojów społecznych w całym kraju, co ułatwiło komunistom ogłoszenie sejmowej ustawy o amnestii 22 II 1947 r., umożliwiającej też ujawnienie oddziałów partyzanckich. Do 25 kwietnia skorzystało z niej ok. 23 tys. członków WiN, a także liczni członkowie innych organizacji, co oznaczało zakończenie działań partyzanckich i konspiracyjnych na masową skalę, zaś bezpiekę pozwoliło uaktualnić kartoteki przeciwników i pogłębić rozpoznanie ich środowisk. W styczniu 1947 r. prezes Obszaru Południowego ppłk Łukasz Ciepliński „Ostrowski” z grupą współpracowników podjął decyzję o utrzymaniu organizacji i powołaniu IV Zarządu Głównego. Za swój główny cel Ciepliński postawił ograniczenie działalności zbrojnej, prowadzenie działalności propagandowej i wywiadowczej oraz utrzymanie łączności z Zachodem (zwłaszcza z rządem emigracyjnym). W skład IV ZG WiN pod prezesurą Cieplińskiego weszli najbliżsi jego współpracownicy z czasów, gdy był Inspektorem Rzeszowskim AK (1940-1945): mjr Adam Lazarowicz „Klamra”, mjr Mieczysław Kawalec „Iza”, kpt. Ludwik Kubik „Alfred”, por. Józef Rzepka „Krzysztof”, kpt. Franciszek Błażej „Bogusław”. Prezura Cieplińskiego była najbardziej heroicznym okresem w historii WiN, przypadła bowiem na czasy

załamania się postawy społeczeństwa po sfałszowanych wyborach oraz rozległych represji aparatu komunistycznego.

Cieplińskiemu udało się zrekonstruować WiN. Otwarte zostały nowe szlaki przerzutowe na Zachód. W czerwcu 1947 r. przybył do Polski kurier Delegatury por. Jerzy Woźniak „Jacek”, „Żmija”, z nowymi szyframi. Aresztowania w gremiach kierowniczych WiN-u rozpoczęły się w końcu września 1947 r., 27 listopada w Zabrze ujęty został prezes WiN Ciepliński, zaś do 10-12 XII 1947 prawie wszyscy (oprócz jednego) jego współpracownicy, wszyscy prezesi obszarów i okręgów (w grudniu rozbito okręg wrocławski, inne – wcześniej). Jako ostatni, 1 II 1948 w Poroninie, wpadł M. Kawalec. Wszyscy przeszli niezwykle okrutne śledztwo (pod nadzorem NKWD). W wyniku procesu, który toczył się w dn. 5-14 X 1950, ł. Ciepliński, A. Lazarowicz, J. Rzepka, F. Błażej, J. Batory, K. Chmiel i M. Kawalec skazani zostali na karę śmierci. Wyroki śmierci wykonano w piwnicy więzienia mokotowskiego strzałem w tył głowy 1 III 1951 r. Właśnie w rocznicę tej daty jest corocznie obchodzony Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych.

Spośród poakowskich oddziałów uznających zwierzchnictwo WiN-u do największych należały zgrupowania mjr. Mariana Biernaciaka „Orlika” (poległ 23 VI 1946), mjr. Hieronima Dekutowskiego „Zapory” (po demobilizacji oddziału aresztowany 16 IX 1947 r. wraz z grupą towarzyszy; stracony 7 III 1949 r.), kpt. Zygmunta Brońskiego „Uskoka” (zginął 19 V 1947), Jana Leonowicza „Burty” (poległ 9 II 1951) na Lubelszczyźnie i Zamojszczyźnie, Leona Suszyńskiego „P-8”, Kazimierza Kamieńskiego „Huzara” (ujęty 26 III 1953, stracony 24 X 1953), mjr. Jana Tabortowskiego „Bruzdy” (zginął 23 VIII 1954) w Białostockiem czy też Jana Totha „Mewy” (ujęty 17 VII 1947, stracony 24 VI 1949 r.) na Rzeszowszczyźnie. Partyzanci epigoni z WiN-owskim rodowodem tropieni byli jeszcze w końcu lat pięćdziesiątych: 21 I 1956 ujęto Stefana Kobosa „Wrzosa”, do 1947 r. komendanta obwodu tomaszowskiego WiN; w marcu 1957 zginął Stanisław Marchewka „Ryba” (podkomendny i przyjaciel „Bruzdy”); w lutym 1959 osaczony został Michał Krupa (żołnierz rozbitego na Rzeszowszczyźnie w sierpniu 1950 r. oddziału NZW-WiN Adama Kusza „Adama”); wreszcie 21 X 1963 r. poległ w walce Józef Franczak „Lalek”, niegdyś partyzant z oddziałów „Uskoka”.

We Wrocławiu przedstawiciele IV Zarządu Dolnośląskiego WiN zostali aresztowani w grudniu 1947 roku. Bezpieka zatrzymała m.in. Ludwika Marszałka „Zbroję”, Władysława Ciska „Roma”, Jana Klamuta „Górskiego” oraz Stanisława Dydo „Steinerta”. Wszyscy oni po bestialskim śledztwie zostali skazani na karę śmierci. Rozstrzelano ich we wrocławskim więzieniu przy ul. Kleczkowskiej, a pochowani zostali na Cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu.

Materiały przygotowane przez Stowarzyszenie Odra-Niemen na podstawie materiałów IPN